

Samuel Johan Svensson

Den näslöse, vanföre och oduglige drängen.

Husförhörslängden i Ödeshögs församling har denna märkliga beskrivning av Samuel. Det var på 1850- och 60-talet som dessa noteringar gjordes. Varje gång som jag sett denna beskrivning har jag stannat upp, funderat och tänkt att jag måste berätta för Er om Samuel. Här kommer min berättelse.

Samuel föddes den 18 mars 1813 i Väversunda, son till bonden Sven Samuelsson och hans hustru Karin Johansdotter. Fadern var rusthållare och ägare av $\frac{1}{2}$ mantal Väversunda Hansegård. Det var där som sonen Samuel föddes och där föddes också nästa son, Hans Peter, den 20 mars 1817. Men de stannade inte länge i Väversunda. Namnen är strukna.

De flyttade till Klämmestorp i Ödeshögs socken och där står Sven som ägare till till en gård om $\frac{1}{8}$ mantal. I Klämmestorp föddes 1820 ytterligare en broder till Samuel och fick namnet Peter. Men denne dog två veckor gammal. Där föddes också en syster, Johanna 1822.

År 1823 flyttade familjen till Åeryd och hade där en gård om $\frac{1}{8}$ mantal. I Åeryd föddes ytterligare en son, Karl Alfred, men denne dog av mässlingen, ett halvt år gammal. I Åeryd kan husförhörslängden berätta om *svordom, höstetinget 28*. Sven hade svurit över något eller någon.

Det blev böter. Så höll samhället reda på sina medborgare på den tiden. Tänk om alla svenskar skulle få böta för svordomar idag. Vilken inkomstkälla för staten.

Husförhörslängden berättar också att Samuel fått frisedel från Vadstena Curhus 1823. Han var då bara tio år. Hans stora problem i livet var förmodligen syfilis.

Kyrkoböckerna från äldre tider innehåller då och då orden *venersisk sjuka* som dödsorsak. Ibland kallades den *fransosen*. Syfilis påstås ha kommit in i vårt land redan under 1500-talet. Det är en könssjukdom och överförs normalt genom samlag men den kan också vara medfödd. Sjukdomen kan visa många olika förlopp och utseenden.

Eftersom Samuel var i 10-årsåldern när han varit på Vadstena kurhus kan vi på goda grunder anta att sjukdomen för hans del var medfödd. Samuel fick därmed en tung börda genom livet. Liksom hans föräldrar.

Samuels yngre broder, Hans Peter flyttade till V Tollstad 1831. Han uppgavs vara ofärdig, enligt läkareattest.

Samuels föräldrar hade från början en god start i livet rent ekonomiskt. Båda hans föräldrar hade god ekonomi med sig från sina föräldrahem. Sven var bondson från Sunneby i Ödeshögs socken och Karin var bonddotter från Väversunda.

Allt såg ljust ut. Men varför flyttade de så många gånger. Självägande bönder brukar vara trogna vid sina gårdar. De gör nyodlingar och andra förbättringar. Gården gick i arv till nästa generation.

Men Sven och Karin flyttade från den ena gården till den andra. Vid giftermålet hade Sven en gård i Kasta i Örberga, sedan hade de hennes föräldragård i Väversunda, sedan Klämmestorp, sedan Åeryd och därefter Hårstorp. Men där i Hårstorp stannade familjen i 15 år. Det var kanske en lugn period, åren 1832 till 1847. Då bodde de i Hårstorp.

På den tiden var Hårstorp en oskiftad by. Där fanns två gårdar och jorden brukades till stor del gemensamt. Husen låg tätt ihop ungefär där den västra gårdens hus ligger idag, på höjden ovanför motellet Vida Vättern.

År 1833 skiftades Hårstorp och det blev östra och västra gården, sett till den placering som gårdshusen då fick. Sven Samuelsson fick stanna kvar på den västra gården och behålla de hus som då fanns där. Gustaf Nilsson fick den östra gården och han byggde nya hus för sig och sin familj utmed landsvägen.

I Hårstorp fanns också några torp och backstugor på den tiden. Soldattorpet låg i söder, nära gränsen mot Lilla Krokek. I norr låg ett torp som i gamla tider kallades Skansatorpet, ej att förväxla med det torp som senare kom att kalla Skansen på Sunneryds marker.

Utöver de två bondefamiljerna och en soldatfamilj bodde här torparen Johan Lantz och hans hustru, vidare Johanna Porslin och hennes dotter, samt f.d. skolemästaren Österlund.

Den gamla landsvägen hade en omfattande trafik med vagnar och med ridande samt med gående människor. Så var bilden på 1840-talet. Denna väg var en livsnerv genom landet. En ny väg hade diskuterats. Den gamla landsvägen var bra på somrarna och på vintrarna, men på höstar och vårar var det ibland lervälling.

Vi möter familjen i kyrkoböcker och i domböcker. Vi kan se att Sven år 1836 åter åtalades för fylleri. Vid denna tid låg konsumtionen av sprit mycket högt. Svenska folket drack nästan 50 liter sprit per år och person. Många söp upp sina gårdar och hamnade på Fattighuset.

Denna höga spritkonsumtion blev ett problem för folkhälsan. Vi började nu närma oss tidpunkten för väckelserörelsens entré. Om detta kommer jag att skriva en särskild berättelse.

Vi återvänder till familjen Sven Samuelsson och Karin Johansdotter och deras barn.

De köpte gården i Hårstorp för 3000 riksdaler. Det var det gängse priset på en sådan gård på den tiden, kan vi anta.

Vid vintertinget 1837 hade kronolänsman Nelson instämt Sven Samuelsson för att han på julaftonen 1836 varit *överlastad av starka drycker, svurit och med okvädinsord överfallit Jonas Persson i Tuna*. Det blev böter för okvädinsord. Fylleriet gick inte att bevisa.

Domböckerna har mera att berätta om Sven Samuelsson och hans familj. Den 30 mars 1839 hände något i Porsarp. Sven och sonen Samuel var där. Från Peter Janssons ladugård i Porsarp tog de ut en häst och for sin väg. Men innan de lämnade Porsarp hade de *utfarit i svordomar på allmänna landsvägen och tilldelat Peter Jansson åtskilliga slag*.

Det blev stämning till tinget. Sonen Samuel anklagades för att ha slagit Peter Jansson minst 16 slag. Samuel ansåg att det var kanske bara fem eller sex slag och därför fick han möjlighet att avlägga värjomålsed, men avstod från detta.

De dömdes till böter, både far och son. Sven Samuelsson för okvädinsord och för att han svurit. Fylleriet kunde inte bevisas. Sonen Samuel fick böta för sexton slag mot Peter Jansson och

för självpantning, för svordom och för okvädinsord. Det blev dryga böter.

Vad begreppet självpantning eller självhämtning står för kan vi förstå när vi vid samma ting, hösttinget 1839 ser att Sven Samuelsson instämt Peter Jansson för att denne narrat honom vid ett hästbyte. Det var således ett hästbyte som resulterat i detta.

Sven Samuelsson hade under åren 1838-41 arrenderat ut sin gård till Lars Håkansson från Lakarp. Av arrendekontraktet framgår att sonen Samuel skulle under tiden vara dräng hos Lars Håkansson. Det blev en tvist om arrendet och det blev tingssak. Målet togs upp vid flera tillfällen. Slutligen avgjordes det så att parterna förliktes.

Varför gården utarrenderades är okänt. Kanske började hälsan svikta, eller var det ekonomin som var i gungning? År 1836 såldes också den s.k. Lantzalyckan till Johan Lantz för 500 riksdaler.

Lantzalyckan har varit ett begrepp ända in i vår tid. Där hade man fin utsikt över Vättern. Där samlades ungdom för att ha roligt på lördagskvällarna. Någon hade med sig dragspel och sedan blev det dans. Lekar kanske det hette i gamla tider. Detta skedde ända in på 1930-talet, kanske 40-talet också.

I 1844 års husförhörslängd har skrivits att gården då ägdes av Petrus Larsson och Karl Larsson i Kushult och att Sven Samuelsson arrenderade den. Dottern Johanna Sofia hade någon tid bott hemma hos familjen. 1846 flyttade hon till Rogslösa. Där var hon piga i Freberga Östergård. Vart hon sedan tog vägen är okänt.

År 1847 flyttade Sven Samuelsson och hans hustru Karin Johansdotter till Skorperyd. Där står de skrivna som ägare till $\frac{1}{4}$ mantal. Där bodde så Sven och Karin samt sonen Samuel. De hade också dräng och piga.

År 1850 stod de skrivna på undantag men bodde kvar i Skorperyd. Två år senare flyttade de till Kushult. Där stod de skrivna *Till hus*. Gården i Skorperyd sålde de till Hans Peter Emanuelsson i Sunneryd.

Sven och Karin bodde sedan kvar som inhysta i Kushult till sin död. Deras tidigare materiella välstånd var borta.

Vi skall nu följa deras son, den *näslöse, vanföre och oduglige drängen Samuel*.

Samuel flyttade 1850 till Sunneryd. Där var han dräng hos Hans Peter Emanuelsson. Något år var han också dräng i Skräde-

berg hos bonden Lars Karlslson. När Hans Peter Emanuelsson flyttade till Skorperyd följde Samuel med.

Samuel stannade kvar hos denna familj i Skorperyd i flera år. Men där började husförhörslängdens noteringar gå lite längre. Från 1856 står det om honom *näslös, oduglig och vanför*.

Någon tid bodde han i Näteryd hos Karl Krok och Lovisa Sjöberg.

1862 flyttade Samuel till Stavreberg. Där var han skriven *till hus* hos Karl Adam Petersson och hans hustru Inga Ingesdotter. Eftersom han uppgavs vara *oduglig och vanför* kan vi ana att han var utackorderad genom socknens försorg. Men förmodligen fick han *göra rätt för sig* genom arbete.

När Karl Adam Pettersson med sin familj flyttade till Amerika kom Samuel till Börstabol där han var inhyst på västra gården hos Jonas Peter Håkansson. Men där stannade han bara ett år.

Vad hände sedan med Samuel. Jo, han flyttade 1868 till Skrädeberg, samtidigt som han gifte sig. Denne *näslöse, vanføre och oduglige* Samuel som då blivit 55 år gammal gifte sig med Greta Lovisa Johansdotter. Hon var född i Hultsjö socken i Småland och kom hit till vår bygd 1868 från Jönköping. Mera vet vi inte om henne. Hon gifte sig direkt med Samuel. Var det möjligen ett arrangerat äktenskap?

Var det manne Jonas Peter Håkansson som var äktenskapsförmedlare. Han var på den tiden ett stort namn i socknen. Han skötte kanske det mesta? Samuel och Greta vigdes den 28 december 1868 av pastor Snellman. Brudens fader och systrar hade lämnat medgivande för henne att gifta sig. Och kanske var det rentav en lycklig lösning, för båda.

De bodde i egen stuga på Skrädebergs ägor. Noteringarna i husförhörslängden om *näslös, vanför och oduglig* upphörde. Han tycks ha blivit bättre. Han står skriven som arbetare. Det fanns många gårdar i närheten där han kunde arbeta.

Men åldern tog med tiden ut sin rätt. Arbetsförmågan minskade och på 1880-talet står de skrivna som fattighjon.

Hon var 53 år gammal när hon gifte sig med Samuel. Hon dog av bröstsjuka 1889. Samuel dog den 16 april 1891 av syfilis.

Det var syfilis som var Samuels stora problem här i livet. Han föddes med detta. Det var av allt att döma modern som gav honom syfilis vid födseln. Det var detta som gjorde honom näslös.

Hur gick det då med hans föräldrar. År 1852 hade de sålt sin gård i Skorperyd och flyttade till Kushult. De bodde sedan inhys- ta i Kushult

Den 21 februari 1854 dog Karin Johansdotter, Samuels mor, av bröstsjuka. Samuels far, Sven Samuelsson, dog 15 mars 1858, också av bröstsjuka.

Det finns en omständighet ytterligare som jag måste ta med här. I husförhörslängden 1850-55, där Samuels mor är omnämnd för sista gången står att hon är *näslös*.

Denna stackars kvinna har hela sitt liv burit på bördan av att ha gett sin son detta problem, ett sådant som hon själv hade, åt- minstone på äldre dar. Kanske hela livet?

Så här efteråt får vi ge dessa människor vår medkänsla. De ha- de motvind i sin seglats genom livet. Men de kämpade vidare så gott de kunde. Bra jobbat, säger vi.

Men kanske hade Samuel det ganska gott där i sin stuga i Skrädeberg, tillsammans med sin hustru.

Kyrkoboken för Ödeshögs församling har vid ett 70-tal döds- fall angett *venerisk sjuka* eller *syfilis* som dödsorsak. Det har också förekommit tidsperioder där dödsorsak inte noterats. Det verkliga antalet av dessa dödsfall kan alltså vara högre. De flesta inträffade i början av 1800-talet, de sista på 1890-talet. Många av de som dog var barn, som således föddes med denna sjukdom.

Vi sena tiders barn har anledning att känna oss tacksamma för att vi inte levde på det som ibland kallas *den gamla goda tiden*.

Arne Ivarsson